

## Boekbespreking

M. van Tulder

### Nascholing en onderwijsvernieuwing

Proefschrift Katholieke Universiteit Nijmegen 1992

IX + 174 pagina's ISBN 90 900 4951 7

Van Tulder heeft in haar proefschrift de nascholing voor leraren in het basisonderwijs onderzocht. Zij heeft deze nascholing in het kader van de onderwijsvernieuwing geplaatst, zij liet zich leiden door de vraag of nascholing tot vernieuwing van het basisonderwijs leidt. De overheid ziet nascholing als een belangrijk instrument voor de vernieuwing van het onderwijs. Er bestaan echter weinig empirische gegevens over de inrichting en de effectiviteit van de nascholing. Van Tulder heeft met de drie in haar proefschrift gepubliceerde onderzoeken geprobeerd daarin verandering te brengen.

Allereerst heeft zij geprobeerd vast te stellen welke kenmerken effectieve nascholing zou moeten bezitten. Zij heeft daartoe de onderzoeksliteratuur doorgenomen en daaruit een groot aantal kenmerken afgeleid die zij, via een Delphi-procedure, aan experts ter beoordeling heeft voorgelegd. Deze beoordeling leidde tot een lijst van kenmerken waaraan effectieve nascholing zou moeten voldoen. Daarna is Van Tulder, via een survey onder alle betrokkenen, nagegaan in welke mate nascholingscursussen uit de jaren 1984 t/m 1987 aan deze effectiviteitskenmerken voldeden en tot welke resultaten deze cursussen hebben geleid, waarbij de kenmerken aan deze resultaten gerelateerd werden. Ten slotte heeft zij, via gevalstudies, geprobeerd condities op schoolniveau op het spoor te komen die de resultaten van de nascholing positief beïnvloeden hebben.

#### *Delphi-procedure*

Een panel van 36 experts beoordeelde in drie rondes een lijst van kenmerken van effectieve nascholing zoals die uit de onderzoeksliteratuur waren afgeleid. Uiteindelijk ontstond overeenstemming over 34 kenmerken. Het gaat te ver om deze kenmerken hier op te sommen. Ze liggen op het terrein van programmering en voorbereiding, opzet, uitvoering, implementatiekansvergroting, randvoorwaarden en kenmerken van nascholers.

#### *Survey*

Door middel van interviews bij en enquêtes onder de betrokkenen bij de nascholingscursussen in het kader van het innovatieproces basisonderwijs in de jaren 1984-1987, heeft Van Tulder onderzocht in welke mate nascholingscursussen voldeden aan de 34 kenmerken van effectieve cursussen. Grosso modo bleek (dit is interpretatie recensent) dat in ongeveer één derde van de gevallen aan een aantal van deze kenmerken voldaan was.

De effecten van de nascholing waren eveneens onderwerp van studie in het survey. De leraren zowel als de schoolleiding waren van mening dat deze gering waren; de kans op blijvend gebruik van het geleerde werd matig geacht. Wel was men in het algemeen tevreden over de cursus.

De relatie tussen de kenmerken van de nascholingscursussen en de door de betrokkenen gepercipieerde effecten werd vastgesteld d.m.v. correlatie- en regressie-analyse. Er werden nogal wat kenmerken gevonden die een positief verband hadden met deze effecten. Voor het effect 'daadwerkelijk gebruik van de vernieuwing' waren vooral van belang: praktijkgerichtheid, en buiten de cursussen door de leerkrachten extra geïnvesteerde tijd. Ook enkele andere kenmerken bleken de kans op implementatie van de vernieuwing te vergroten: o.a. onderlinge informatie-uitwisseling tussen leerkrachten en teamgerichte in plaats van individuele nascholing.

#### *Gevalstudies*

Voor de gevalstudies zijn 6 schoolteams geselecteerd die enerzijds een nascholingscursus gevolgd hadden die in redelijke tot in hoge mate voldeed aan de kenmerken van effectieve nascholing en die anderzijds verschilden in effect van de nascholing: 4 scholen gekenmerkt door 'groot effect' en 2 door 'weinig'. Op scholen met grote effecten bleken de nascholingscursussen vooral gevolgd te zijn vanwege specifieke problemen en behoeften, waren voorzieningen getroffen om de implementatie te vergemakkelijken en was de cursus aangepast aan de behoeften en ervaren problemen bij de implementatie van de innovatie. Op deze scholen vonden planning en coördinatie van het implementatieproces plaats, werden ervaringen uitgewisseld en werd ondersteuning gegeven; evaluatie- en voort-

gangscontrole werden eveneens gerealiseerd.

Van Tulder komt op basis van haar onderzoeksresultaten tot een aantal aanbevelingen voor de vormgeving van nascholingscursussen, waarbij zij rekening probeert te houden met de nieuwe besturingsfilosofie volgens welke scholen nascholing 'kopen' bij de nascholer die hun goeddunkt. Dat kan volgens Van Tulder alleen goed gebeuren als de scholen over een beleids- of ontwikkelingsplan beschikken waarin zij de na te streven vernieuwingen hebben vastgelegd. Op basis van dat plan kunnen zij beoordelen welke nascholing relevant is. Tot op heden, zo stelt zij, hebben scholen hun nascholingsbehoeften niet helder vastgelegd. Zij hoopt dat haar onderzoek richtlijnen geeft aan de scholen voor de wijze waarop nascholing in het kader van de onderwijsvernieuwing benut kan worden.

Het is vrijwel ondoenlijk de inhoud van de onderzoeken van Van Tulder beknopt samen te vatten. De zojuist gegeven samenvatting is maar een zwakke afspiegeling van al hetgeen zij aan de orde heeft gesteld. En zij niet alleen; het proefschrift bevat artikelen die zij samen met andere auteurs (onder wie S. Veenman, M. Voeten en R. van der Vegt) heeft geschreven. In de Nederlandse maar ook in de buitenlandse literatuur is het onderwerp 'nascholing' en de effectiviteit ervan niet erg populair. Er wordt relatief weinig aandacht aan besteed en als dat al gebeurt, bestaat de effectiviteitsbepaling veelal uit door de cursisten gerapporteerde effecten; minder subjectieve metingen worden veelal niet gehanteerd. Gelet op de geringe aandacht voor dit onderwerp is het proefschrift van Van Tulder een grote aanwinst; gelet op de wijze waarop de effecten gemeten zijn past het (helaas) bij de onderzoekstraditie op dit terrein. Uit haar gevalstudies heeft Van Tulder de indruk overgehouden dat er feitelijk meer geïmplementeerd was dan door de betrokkenen was gerapporteerd. Een argument van een meer objectieve effect-bepaling dus!

De auteur beschrijft haar onderzoeken zeer nauwgezet en zeer gedetailleerd. Dat bemoeilijkt het trekken van de meer globale conclusies waaraan praktici nu eenmaal behoefte hebben. Wetenschappelijke nuancering is natuurlijk uitstekend, praktische bruikbaarheid is toch wat anders.

Terecht wijst Van Tulder op het doorslaggevende belang van de transfer naar de onderwijs-situatie van hetgeen in de nascholing is geleerd; terecht stipt zij in dit verband ook de rol van 'coaching' aan (in Nederland meestal aangeduid met de term 'klasse-consultatie'). In haar gevalstudies somt zij allerlei activiteiten op die van belang zijn voor de feitelijke invoering van een onderwijsvernieuwing, maar die in Nederland (met zijn kleine basisscholen) meestal door schoolbegeleiders worden uitgevoerd (evenals de zojuist genoemde 'coaching'). Het zijn m.n. dit soort schoolbegeleidende activiteiten die de transfer kennelijk bevorderen. Deze opmerking brengt mij bij mijn voornaamste punt van kritiek op de dissertatie van Van Tulder: zij beschouwt nascholing kennelijk als een belangrijk onderwijsinnovatie-instrument, zonder een vergelijking te maken met andere daarvoor geschikte instrumenten. Het onderzoek tot nu toe, ook dat van haarzelf, toont echter het omgekeerde aan: nascholing is geen belangrijk instrument voor onderwijsvernieuwing omdat het slechts geringe effecten sorteert. En die effecten zullen, naar mijn verwachting, nog verder afnemen nu de scholen zelf gaan inkopen omdat daarbij allerlei niet voor de innovatie relevante factoren zullen gaan meespelen.

Al met al heeft Van Tulder een belangrijk, zeer goed onderbouwd (maar soms wel erg gedetailleerd en genuanceerd) proefschrift geschreven over een nog goeddeels braakliggend terrein, waarin zij naar mijn mening nascholing echter als een te belangrijk onderwijsinnovatie-instrument beschouwt.

J. H. Slavenburg

## Mededelingen

### Symposium Gezinsonderzoek

Het Institute of Family Studies van de Katholieke Universiteit Nijmegen organiseert op 25 en 26 november 1993 een symposium met als thema 'Pedagogische advisering en begeleiding', in het kader van Kinderbescherming, Jeugdhulpverlening, Preventie en Gezinsondersteuning.

Voor nadere inlichtingen en inschrijving kunt u contact opnemen met de organisatie van het symposium: R. van Zutphen, mevr. D. van Bortel of mevrouw M. Bekker, Institute of Family Studies, Postbus 9103, 6500 HD Nijmegen, tel.: 080 - 612144/612955/612293.

### International Standing Conference for the History of Education History of Instruction, Education and Cultural Transfer since the XVIth century. Amsterdam, August 10-13, 1994

Please let us know if you are interested in coming and/or presenting a paper. Address: Conference service Vrije Universiteit, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam.

### SIG Writing Conference

The Special Interest Group WRITING of the European Association for Research on Learning and Instruction (EARLI) invites researchers to participate in and contribute to the SIG Writing Conference, October 20th-21th, 1994.

The Conference will be organized by the Graduate School of Teaching and Learning of the University of Amsterdam and the Centre for Language and Communication of the Utrecht University. The organizers aim to organize a conference with formal lectures. Peer review selections of the contributions will be published. On behalf of the SIG Writing we invite you to send us your contributions. Proposed themes are: 1) What is writing? 2) Writing in education; 3) Effective instruction; 4) Developmental research in writing; 5) Methodology in writing research.

Further information: H. van den Bergh, Centre for Language and Communication, University of Utrecht, Trans 10, 3512 JK Utrecht, tel.: 030 - 538137 or G. Rijlaarsdam, Graduate School of Teaching and Learning, University of Amsterdam, Herengracht 256, 1016 BV Amsterdam, tel.: 020 - 5253541.

### Inhoud andere tijdschriften

*Tijdschrift voor Onderwijsresearch*  
18e jaargang, nr. 1, 1993

Mijn kruistabel heeft zo veel verwachte waarden kleiner dan 5. Wat moet ik nu doen? door P. M. Kroonenburg en A. Verbeek

Een onderzoek naar betrouwbaarheid en validiteit van studentoordelen over de didactische vaardigheid van universitaire docenten, door E. van Schooten, M. Eiting en T. M. Bechger  
Multiple correspondentie-analyse van school- en beroepsloopbanen, door T. W. Taris en P. G. M. van der Heijden

De veronderstelde bekwaamheid als voorspeller van studieresultaten, door A. Vrugt, M. Ph. Langereis en J. Hoogstraten

Notities en Commentaren

'Transfer: onderzoek en onderwijs'. Een reactie op de onderliggende denkopvatting, door B. Wolters

Hoe soms is vaak? door Ch. G. J. Michels en M. J. M. Voeten

*Tijdschrift voor Orthopedagogiek*  
32e jaargang, nr. 6, 1993

Basisdiagnostiek in de psychosociale jeugdhulpverlening: de Vragenlijst Sociale en Pedagogische Situatie, door E. M. Scholte  
Onderzoek naar de perspectiefnemingsvaardigheden van kinderen met autisme, door H.

Roeyers en K. Impens

Doen of laten? door C. Verwers en P. H. van der Laan

### Rectificatie

Betreft: Pedagogische Studiën, 70/3, pagina 195

Tot onze spijt is de tekst van de Samenvatting behorende bij het artikel 'De invloed van het gebruikte leerboek op het maken van specifieke

fouten bij wiskundeproblemen' van J. Chr. Perrenet enigszins verminkt afgedrukt. Onderstaand treft u de volledige tekst aan.

## Samenvatting

Wiskundemethoden verschillen in didactische opzet. In onderzoek van De Leeuw, Meijer, Perrenet en Groen (1988) met een zogeheten transfertest werd tussen drie methoden geen verschil gevonden op prestaties van vwo-leerlingen aan het einde van het derde leerjaar. Dit artikel beschrijft een nadere analyse van dat onderzoeksmateriaal op het voorkomen van enkele specifieke fouten in de schriftelijke uitwerkingen door de leerlingen van de transfertestopgaven. Uit methodekenmerken worden hypothesen afgeleid betreffende twee typen fouten: rekenfouten en wiskundetaal-fouten (fouten in notatie en terminologie). Bij beide fouttypen wordt na controle voor de invloed van de factor wiskundige vaardigheid en de factor leraar geen verschil gevonden. De leerlingen van de methode met vanaf het begin de meeste nadruk op formele wiskundetaal maken tegen de verwachting in meer wiskundetaal-fouten, maar het verschil is niet significant. De rol van formele wiskundetaal in het wiskunde-onderwijs wordt besproken in relatie tot het nieuwe wiskunde-leerplan voor de onderbouw.



TS oct 6441

## **Inhoudsopgave**

Pedagogische Studiën Jaargang 70, nummer 5/1993

---

### **R. Damhuis en K. de Gopper**

Leerkrachtoordelen over de wenselijke woordenschat van 4- tot 6-jarigen: betrouwbaarheid, validiteit en gebruiksmogelijkheden 322

### **E. G. Harskamp**

Spelen op school 337

### **E. Roelofs, S. Veenman en J. Raemaekers**

Teamgerichte nascholing en coaching: Effecten op het didactisch handelen van leerkrachten in combinatieklassen 352

### **H. M. Y. Koomen, J. B. Hoeksma en M. Meerum Terwogt**

Het belang van informatie over een afwezige genetische vader 368

### **Discussie**

#### **A. M. P. Knoers**

De autonomievergroting van scholen. Zin en onzin 382

### **Kroniek**

#### **P. J. J. Stijnen (red.)**

De Onderwijsresearchdagen 1993 in Maastricht: 26-28 mei 387

### **Mededelingen 399**

